

ZAKON POVPREČNEGA PROFITA

Zamislimo si sedaj, da znaša pri kapitalu 200 k (lastna cena) 120. Povprečni profit znaša 60. Tedaj je proizvodna cena $120 + 60 = 180$. Pri kapitalu 300 je lahko to razmerje: k (lastna cena) 170. Povprečni profit znaša 90. Proizvodna cena pa $170 + 90 = 260$. Če bosta ti dve blagovni množini dejansko prodani po teh cenah, realizirata tako I kakor II kapital, ne glede na različno lastno ceno, enak, povprečni profit. Vsak si je na 100 vloženega (ne pa potrošenega) kapitala prisvojil 30 profita.

Cene, ki nastanejo s tem, da se izračuna povprečje različnih profitnih mer različnih proizvodnih področij in to povprečje prišteje lastnim cenam raznih proizvodnih področij, so proizvodne cene. Predpostavljamo zaenkrat, da so profitne mere, zanj pa je zopet predpostavljamo, da so profitne mere v vsakem posebnem proizvodnem področju že reducirane na povprečne mere vsaka na svojem področju ...

Proizvodna cena blaga je torej enaka njegovi lastni ceni plus profit, ki ji ga odstotno prištejemo v skladu s splošno profitno mero in je enaka njeni lastni ceni plus povprečni dobiček. (Kapital III, str. 118—119.) Nekaj naprej pa Marx zaključuje: »Različni kapitalisti so tu v takem razmerju, kolikor gre za profit, kakor da so samo delničarji kakšne delniške družbe, kjer se deleži pri profitu delijo enakomerno v razmerju do 100 in se zato razlikujejo za različne kapitaliste samo po velikosti kapitala, ki ga je vsak vložil v celotno podjetje, po njegovem sorazmernem deležu v celotnem podjetju, po številu njegovih delnic. Medtem ko se torej tisti del blagovne cene, ki nadomesti dele vrednosti kapitalov, ki so bili potrošeni v proizvodnji blaga in s katerimi je zato treba te potrošene kapitališke vrednosti znova odkupiti, medtem ko se ta del lastnih cen ravna popolnoma po predjemu v okviru tistega proizvodnega področja, se drugi sestavni del blagovne cene, profit, ki je dodeljan k tej lastni ceni, ne ravna po množini profita, ki jo ta kapital proizvede v določeni dobi na tem določenem področju proizvodnje, temveč po tisti profitni množini, ki povprečno odpade na vsak v predjem dani kapital kot alikvotni del vsega družbenega kapitala, uporabljenega v vsej proizvodnji v času danega časovnega razdobja.« (Kapital III, str. 120.)

Vsak del proizvodne cene odseva nekaj posebnega. Lastna cena blaga je neke vrste odsev razmer in posebnosti proizvodnje te veje. Kaže stopnjo njenega tehničnega razvoja, povprečje delovne storilnosti, ki je bilo doseženo v tej veji. Kaže, na kakšni tehnično ekonomski ravni so tista podjetja, ki dajejo v tej proizvodni veji največjo množino blaga in odločilno vplivajo na konkurenco v tej veji ter oblikovanje povprečne, družbeno priznane lastne cene, povprečja plačane dela (minulega in živega). V nasprotju s tem drugi del proizvodne cene, povprečni profit, ne izvira iz razmer in pogojev neke proizvodne veje. Izvira iz razmer in pogojev, pod katerimi proizvaja ves družbeni kapital. Te razmere pa izražajo:

neko ravnovesje (ki ga je treba razumeti pogojno, dinamično) v razdelitvi ka-

pitala, torej družbenega dela, na razne proizvodne veje, neko sorazmerje v organizaciji in razvoju družbene proizvodnje. Samo določeno sorazmerje v razporedu skupnega kapitala na razne proizvodne veje zagotavlja tako razmerje med ponudbo in povpraševanjem po blagu, da njegove tržne cene nihajo okoli proizvodne cene, da torej realizirajo kapitalistu njegovo enakopravnost v razdelitvi profita — povprečni profit;

povprečni profit, to je splošno povprečno mero, s posredovanjem katere ta nastane, izraža splošno družbeno stopnjo delovne storilnosti. Kaže, na kakšni ravni je vsa proizvodnja glede tehnične razvisti ali notranje organske strukture proizvodjalnih sredstev in živega dela.

Tako se v proizvodni ceni, končno pa v povprečnem profitu, ki je njena bistvena, odredajoča prvina, združuje več zakonitosti. Proizvodna cena omogoča enakopravnosti kapitalista v razdelitvi profita ob pogoju razvoja vse družbene proizvodnje, neko sorazmerje v njenem gibanju kljub anarhiji, ki vlada zunaj. Ta zakonitost pa deluje kot ekonomsko siljenje k dvigavanju delovne storilnosti in zniževanju lastne cene, ker se uveljavlja s specifičnim mehanizmom konkurence in boja vsakega kapitalista za najvišjo profitno mero. Ko pa je tržna cena dana, je ta profitna mera, po kateri povečuje vrednost vsak individualni kapital, določena z njegovo lastno ceno. Kolikor je nižja, toliko je tudi profitna mera, ki jo realiziral, višja.

Vrednost in proizvodna cena

Naj se razmerja med vrednostjo in proizvodno ceno samo dotaknemo.

Proizvodna cena je, kakor smo videli, vrednost, vendar v preobraženi obliki ... kot proizvod kapitalističnih zakonov pridobivanja. Ta preobrazba nastane v okviru proizvodnih vej zaradi učinkovanja splošne profitne mere, to je zakona o povprečnem profitu.

Povprečni profit je tu prvina, ki vnaša te zakonite modifikacije, vpliva na nujno odmikanje tržnih cen od vrednosti in na njihovo gibanje okrog takega gospodarskega dejstva, ki v povprečju nudi povprečni profit v vseh proizvodnih vejah. Vsa ta razvrstitev vrednosti oziroma presežne vrednosti pa se dogaja med proizvodnimi vejami, med kapitali raznih proizvodnih vej. Ne odpravlja vrednosti kot objektivne velikosti blagovne proizvodnje. Ni je mogoče prekoračiti. Te spremembe se torej dogajajo v samih proizvedenih blagovnih vrednostih.

Imeli smo tak primer:

	Kapital	Presežna vrednost	Vrednost
Veja A	80 + 20	20	120
Veja B	70 + 30	30	130
Veja C	60 + 40	40	140

Konkurenca med vejami je izravnala ta razmerja, z izenačenjem individualnih profitnih mer v splošno profitno mero jih je prevedla v proizvodno ceno. Tu bo splošna profitna mera 30 %. Tedaj imamo:

	Vrednost blaga	Proizvodna cena	Odmiki
Veja A	120	130	+ 10
Veja B	130	130	—
Veja C	140	130	— 10
Skupaj:	390	390	—

Kakor vidimo, skupna množina vrednosti (390) ni prekoračena. S proizvodno ceno, to je s povprečnim profitom, je drugače razporejena med različnimi vejami ... drugače je realizirana. Proizvod veje A je vreden 120, prodaja pa se za 130, za 10 več. Ta veja pa ima najvišjo organsko sestavo kapitala, ki je nad povprečjem sestave vsega kapitala. Vidimo, da realizira večjo množino vrednosti, kakor pa znaša vrednost njenega proizvoda.

Nasprotno se dogaja z vejo B. Vrednost njenega proizvoda znaša 140. Realizira pa samo 130, za 10 manj. Če natančneje pogledamo, bomo ugotovili, da ima ta proizvodna veja nižjo organsko sestavo kapitala kakor pa je družbena sestava. Realizira manjšo vrednost v razmerju do dejanske vrednosti njenega proizvoda.

Tukaj je dejansko govora o mehanizmu preporazdelitve presežne vrednosti. Ta primer ilustrira to zakonitost. Proizvodne veje, katerih povprečje organske sestave kapitala je višje od družbene sestave, realizirajo večjo množino presežne vrednosti, kakor pa jo dejansko proizvajajo. Veje, katerih povprečje organske sestave kapitala je nižje, kakor je družbena sestava, realizirajo manjšo množino presežne vrednosti, kakor je tista, ki jo proizvajajo.

To prelivanje vrednosti — presežne vrednosti — znotraj celotnega kapitala pa ne pomeni njegove neenakopravnosti v raznih vejah. Ni privilegij kapitala v vejah višje sestave nasproti vejam nižje sestave kapitala. Nasprotno šele ustvarja enakopravnost kapitala kot kapitala — da kapital neodvisno od poslovne aktivnosti dobi enak del v razdelitvi pogače, ki jo mesi izkoriščanje delavcev ... enak delež v presežni vrednosti po svoji velikosti. In tako dalje.

e) Konkurenca

Konkurenca med kapitali je bistveni instrument, s katerim se uveljavi ta zakonitost povprečne profitne mere in ves mehanizem kapitalističnega gospodarskega življenja.

Njeno učinkovanje ima v kapitalizmu dvojni pomen: prvi se tiče razmerja med kapitali znotraj vsake proizvodne veje, drugi pa se tiče razmerja med kapitali raznih proizvodnih vej.

Konkurenca med kapitali znotraj posameznih vej

V neki proizvodni veji posluje manj ali več kapitalov. Vsak izmed njih je različno velik, različno tehnično opremljen in ima drugačne pogoje bivanja. Vsak posamezno proizvaja blago, ki vsebuje različne količine opredmetenega dela, torej: razne individualne vrednosti.

Tržna cena za vse blago te vrste ... je enaka. Kdo je njen regulator?

(Nadaljevanje na 20. strani)

(Nadaljevanje z 19. strani)

Vzemimo, da je prišlo do formiranja splošne profitne mere. Kapital te veje realizira torej povprečni profit. To pomeni, da je vrednost proizvodov te veje preobrazena v proizvodno ceno, ta pa odreja tori to tržno ceno za blago te vrste. Nadalje vzemimo, da je tržna cena enaka proizvodni ceni, ker sta v takem razmerju tudi ponudba in povpraševanje po blagu.

Del tržne cene — povprečni profit — nam je torej znan. Kot od zunaj vsiljena velikost je dan z razmerjem med celotnim kapitalom in celotnim profitom.

Kaj pa je s tistim delom, ki pomeni lastno ceno. Kdo uravnava njeno velikost?

Ta del cene, lastno ceno odreja povprečna raven delovne storilnosti, ki jo giblje kapital te veje. Ta je izraz razvitosti te veje. Z nje odsevajo zakonitosti delovne storilnosti. Kolikor je večja — to pomeni, da je največji del kapitala te veje (če ne ves) dosegel visok tehnični napredek, da ima visoko organsko sestavo, da giblje malo živega dela v primerjavi z veliko množino proizvajalnih sredstev — toliko je lastna ceno blaga te veje nižja in postaja nižja: toliko v njej narašča delež minulega dela ter se sorazmerno in absolutno znižuje delež živega dela itd.

Toda tu imamo opravka z več individualnimi kapitali. Lastne cene blaga, ki ga proizvajajo, so različne. Zato pa so različne tudi množine profita, ki si ga prisvajajo pri enaki tržni ceni, različne so individualne profitne mere, po katerih ti kapitali povečujejo vrednost... kljub enaki povprečni profitni meri, ki velja za to vejo kot celoto.

Te razlike pa ne ustvarja neposredno povprečni profit. Njega upoštevamo kot dano velikost, na primer 50. To razliko ustvarja lastna ceno.

Vzemimo, da je v tej veji pet kapitalov — od I do V. Vsak velja kot 100. Povprečni profit je 30. Tržna ceno, po kateri se to blago prodaja... 80. Različne pa so lastne cene. Na primer:

Kapital	Lastna ceno	Profit	Tržna ceno
I	40	40	80
II	45	35	80
III	50	30	80
IV	55	25	80
V	60	20	80

Poglejmo ta razmerja. Samo profit kapitala III se krije s povprečnim profitom. Njegova lastna ceno je 50. Vse druge so drugačne in zato so drugačne tudi množine profita.

V osnovi nam kapital III s svojim predujmom, organsko sestavo, naglacio obračunja itd... pomeni družbeno potrebni kapital za to vrsto proizvodnje. Pooseblja družbeno potrebne delovne pogoje oziroma potrebno družbeno delo.

Kapital I in kapital II poosebljata ugodnejše pogoje, kakor so družbeno potrebni za to vrsto dela. Njihova delovna storilnost je večja, zato povečujeta vred-

nost po višji meri, kakor je povprečna profitna mera. Razen povprečnega profita dobita tudi presežni profit: kapital I celih 10, a kapital II 5 (presežni profit). Nasprotno se je zgodilo pri kapitalu IV in kapitalu V. Delujeta v pogojih, ki so pod povprečno ravniyo v delovni storilnosti. Ta dva kapitala ne poosebljata »družbeno potrebnega dela«, temveč trošita več dela (minulega in živega), kakor znaša ta potrebna povprečna velikost. Dejansko njuni lastni ceni ne moreta biti priznani kot družbeno potrebni, niti ne dobita takega potrdila. V njunem računju se to pokaže kot njuna slabost — nesposobnost, da bi ustvarila povprečni profit. Dodatek k njihovim ceni (profit) je manjši kakor povprečni profit: pri kapitalu IV za 5, a pri kapitalu V za 10.

Na tem terenu se razvija konkurenca med kapitali neke veje. Njen predmet je lastna ceno. Prav ta jim je le v njihovi neposredni dosegljivosti, ker se jim splošna profitna mera vsiljuje kot zunanje primoranje. Zato je trud vseh usmerjen k temu, da jo znižajo. To pa pomeni povečan trud v akumuliranju, v razvijanju tehnike in kombinacije dela, v smotrnejši delovni organizaciji itd.

Vsaka veja (ki vsebuje družbeno potrebno količino kapitala) torej prisvaja od skupne množine v družbi proizvedenega profita samo povprečni del — po velikosti svojega kapitala. Ta povprečna množina se naprej razporeja znotraj te veje na posamezne kapitale v odvisnosti od višine njihovih individualnih lastnih cen. Ta delitev se uresničuje s konkurenco med kapitali te veje v boju vsakega, da zniža svojo lastno ceno.

Komu pa daje konkurenca v samih vejah prvenstvo? Prvenstvo daje kapitalom I, II, III, posebno pa kapitaloma I in II, ker v tej veji gibljeta delovno storilnost nad povprečjem. Po drugi strani lahko dodata večidel profita svojem kapitalu, ker prisvajata sploh večjo množino profita (40 in 35). Možnosti za njuno rast in tehnično izpopolnjevanje so največje. Torej tudi za povečanje proizvodnje blaga. Zato pa morata širiti tudi prostor za svoje blago. Kako? Ceno lahko znižujeta: delno zato, ker tudi po ceni, ki je nižja od 80, vendarle prisvajata dobiček po stopnji, ki je iznad povprečne, delno pa zato, ker imata zaradi tehničnega ekonomskega napredka, boljše kombinacije družbenega dela in večjega obsega proizvodnje še nižjo lastno ceno in tudi po znižani tržni ceni dobita presežni profit.

Če bi se tržna ceno znižala na 70 in bi kapitala I in II znižala svoji lastni ceni denimo: I na 50, a II na 35, bi še naprej prisvajala enake množine profita, kakor tedaj, ko so bile tržne cene 80. Kaj pa se tedaj zgodi s kapitaloma IV in V. Ta dva prisvajata še manj profita. Njuni visoki lastni ceni... se počasi približavata tržni ceni. Možnosti za akumulacijo so čedalje manjše in... na vidiku je zanju bankrot.

Naj sklenemo. Konkurenca v sami veji se vodi okrog razdelitve dobička, ki pripada tej veji po zakonu splošne profitne mere. Zato je njen predmet lastna ceno. Spodbuja napor za dvig delovne storilnosti.

(Nadaljevanje)

V TEJ STEVILKI OBJAVLJAMO:

Volitve ljudskih odborov; »Družinsko in gospodinjstvo 1957«; Individualni obračun katastrskega dohodka; Potrošniški krediti, Hranilne vloge; Gradnja stanovanj na Hrvaškem. Izkušnje zborov proizvajalcev na Hrvaškem; Službe za pospeševanje gospodinjstva; Osnutek perspektivnega plana puljskega okraja; Servisi na razstavi »Družina in gospodinjstvo«; Aktivnost okrajnih odborov v čačanskem okraju; Bolniške postelje.

Polletne bilance podjetij v Ljubljani in v Sarajevu; Aktivnost delavskega sveta v tovarni »Ivo Lola Ribar«; Prodajalne na drobno s pavšalnim obračunom v Sarajevu; Ustanavljanje servisov pri elektropodjetjih.

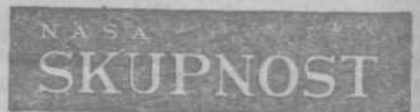
Hranilno-kreditno poslovanje kmetijskih zadrug; Melioracije v osiješkem okraju; Znatno manj neobdelanih površin v letošnjem letu; Reorganizacija Državnega zavarovalnega zavoda;

Zajamčene cene žita; Zakon o izkoriščanju melioriranih zemljišč v Sloveniji; Krediti za zimske zaloge.

Amortizacijski sklad

Upravljanje gospodarstva v DR Nemčiji; Ljudska republika Mongolija; Petrolej na Srednjem vzhodu.

Iz listov in biltenov — Knjige in časopisi — Vprašanja in odgovori — Tečaj politične ekonomije.

Uredniški odbor

NIKOLA BALOG, TONE VRATUŠA, TODOR VUJASINOVIĆ, DANILLO VUKOVIĆ, DUSAN VUKOVIĆ, KIRO GLIGOROV, ASER DELEON, MILUN IVANOVIĆ, PETAR IVICEVIĆ, JOVAN MARINOVIC, LJUBISAV MARKOVIĆ, NIKOLA MILJANIĆ, MITRA MITROVIĆ, ANTE NOVAK, VOJIN POPOVIĆ, ZENKO HAS, NIKOLA COBELIĆ, RAJKO SKALJAK;

Predsednik uredniškega odbora: KIRO GLIGOROV

Glavni in odgovorni urednik: RAJKO SKALJAK

Uredniški odbor za Slovenijo: JOZE CIGLER, IVO KLEMENCIC, VIKTOR KOTNIK, TINE LAH, SVE-TOZAR POLIČ, FRANCE POTISEK, DANE ROBIDA, MILE SMOLINSKY

Predsednik uredniškega odbora za Slovenijo: DANE ROBIDA